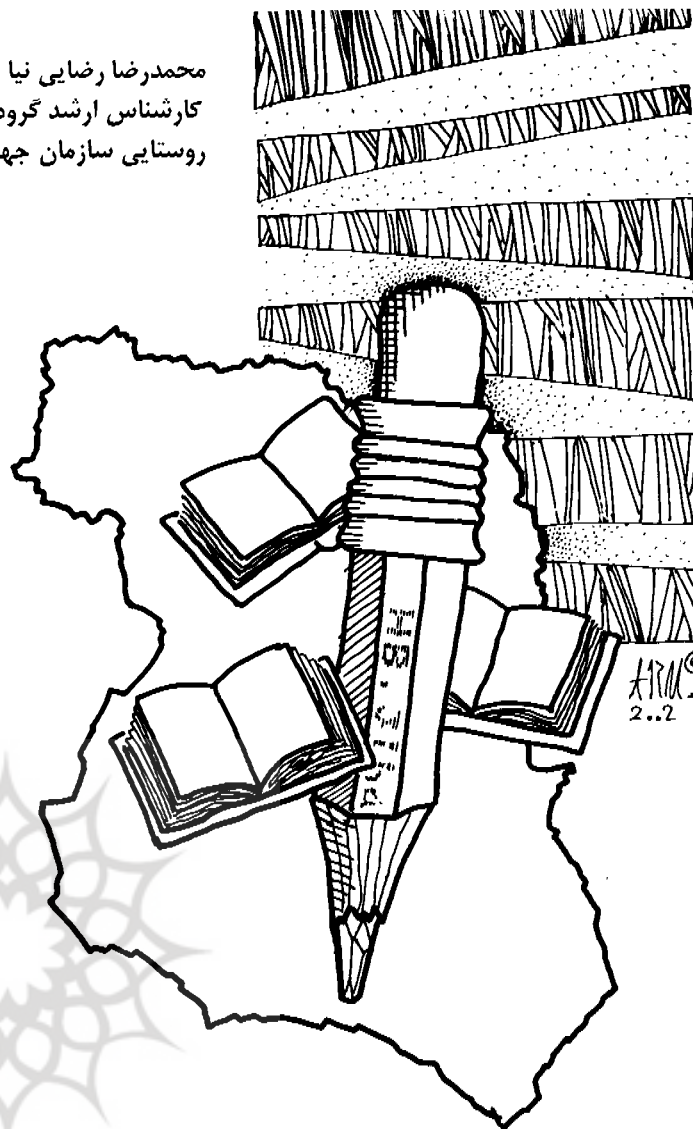

وضعیت سواد در روستاهای استان خراسان

مقدمه

در دنیای کنونی، استفاده از توسعه فن آوریهای نوین، با میزان باسواد ارتباط مستقیمی دارد. گسترش نوآوریها و استفاده بهینه از امکانات موجود و بهره‌وری مناسب از منابع محلی و قابل دسترس با میزان آگاهی مرتبط بوده و هرچه سطح دانایی بالا باشد، استفاده از منابع بهتر خواهد بود. در این بررسی که براساس سرشماری سال ۱۳۷۵ صورت گرفته به بررسی وضعیت سواد و کیفیت آن در جامعه پیروستایی خراسان پرداخته شده و همچنین مقایسه‌ای بین شهرستانهای استان انجام شده است. هدف از این مقاله، بررسی توانایی مردم روستایی براساس میزان سواد آنها می‌باشد.

باتوجه به مباحث ترویجی روستایی و میزان پذیرش روستاییان که با سطح آگاهیها و دانش آنها ارتباط دارد، شناخت وضعیت شهرستانها از نظر باسوادی، برنامه ریزی و انتخاب مکانهای اجرای کلاسهای آموزشی - ترویجی را آسانتر نموده و موفقیت برنامه‌ها را بیشتر کرده است.

استان خراسان که پهناورترین استان کشور می‌باشد براساس

سرشماری سال ۱۳۷۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۶۰۴۷۶۶۱ نفر بوده است. توزیع جمعیت استان در مناطق شهری و روستایی به نفع جمعیت شهرنشین بوده که براساس تقسیمات سیاسی سال ۱۳۷۵ در ۲۳ شهرستان شامل نقاط روستایی و شهری سکونت دارند. از این تعداد، جمعیت شهرنشین ۳۴۲۱۹۳۷ نفر در ۵۲ شهر ساکن می‌باشند. جمعیت روستایی استان بالغ بر ۲۶۲۲۱۳۴ نفر بوده که در ۷۹۹۶ روستای خراسان اسکان دارند. در سال ۱۳۷۵ بر جمعیت غیرساکن استان ۳۵۹۰ نفر طبق سرشماری برآورد شده است.

بررسی باسوادی روستایی

در جدول شماره (۱)، میزان باسوادی روستایی شهرستانهای استان خراسان آمده است. درصدهای درج شده در جدول براساس جمعیت ۶ ساله و بیشتر روستایی است. میزان متوسط باسوادی جمعیت روستایی خراسان برابر با ۷۰/۸۹ درصد جمعیت روستایی است (۶ ساله به بالا). میزان باسوادی مردان برابر ۷۶/۴۵ درصد کل مردان ۶ ساله به بالا است و زنان باسواد روستایی ۶۵/۵۵ درصد جمعیت زنان روستایی ۶ ساله به بالا را تشکیل می‌دهند. رتبه بندی شهرستانهای استان خراسان

نشان می‌دهد که تقریباً نیمی از شهرستانها، بالاتر از میزان متوسط باسوادی استان قرار دارند. به عبارت دیگر جمعیت روستایی نیمی از شهرستانهای استان خراسان از متوسط باسوادی، بالاتر بوده و نیمی دیگر، پایین تر قرار دارند. در میان شهرستانهای استان، شهرستان طبرس (۷۷/۸۶) درصد بالاترین میزان باسوادی روستایی را دارد و پس از آن، شهرستان مشهد با ۷۶/۹۸ درصد قرار دارد. شهرستان نهبندان، پایین ترین میزان باسوادی روستایی (۶۰/۶۱ درصد) را به خود اختصاص داده و شهرستانهای قاین (۶۵/۱۴ درصد) و بیرجند (۶۵/۵۳ درصد) در مراحل بعدی قرار دارند. به منظور اطلاعات بیشتر به جدول شماره ۱ رجوع کنید.

از نظر جمعیتی ۵۱/۶ درصد از کل جمعیت ۶ ساله به بالای روستایی، بالاتر از میزان متوسط باسوادی استان قرار دارند و ۴۸/۴ درصد جمعیت ۶ ساله به بالای روستایی، کمتر از میزان متوسط باسوادی استان قرار گرفته‌اند.

نسبت جمعیت روستایی شهرستانهای استان به کل جمعیت روستایی استان خراسان در جدول شماره (۳) درج شده است. همان

استان خراسان دارای ۲۲۱۵۹۶۶ نفر جمعیت روستایی بالای ۶ ساله است (سرشماری سال ۱۳۷۵) که این تعداد (۸۴/۵۱) درصد کل جمعیت روستایی است؛ یعنی ۱۵/۴۹ درصد بقیه جمعیت روستاها را افراد زیر ۶ سال تشکیل می‌دهند و به سن تعلیم نرسیده‌اند.

جمعیت باسواد روستایی استان خراسان در ۲ بخش بررسی می‌شود که عبارت‌اند از: (۱). افرادی که در حال حاضر به تحصیل (۱۳۷۵) اشتغال دارند. (۲). جمعیتی که باسوادند ولی اکنون به تحصیل اشتغال ندارند.

جمعیت باسواد روستایی استان خراسان ۱۵۷۰۸۲۷ نفر بوده که از این تعداد ۸۸۹۴۷۷ نفر در حال حاضر (۱۳۷۵) تحصیل نمی‌کنند که معادل ۵۶/۶ درصد می‌باشد. در حال حاضر، تعداد ۶۸۱۳۵۰ نفر از آنها (۱۳۷۵) مشغول به تحصیل در نقاط مختلف می‌باشند که معادل ۴۳/۴ درصد جمعیت باسواد روستایی است.

طوری که مشاهده می‌شود ۱۲/۹۳ درصد از جمعیت روستایی استان خراسان در شهرستان مشهد و ۷/۲۳ درصد جمعیت روستایی استان در شهرستان نهبندان قرار دارند. با مقایسه جدول شماره (۲) و (۳) این نتیجه حاصل می‌شود که امکانات آموزشی و تحصیلی در سطح روستایی در شهرستانهای استان یکسان نیست (منظور از امکانات شرایط انسانی، طبیعی، وضعیت جغرافیایی، لوازم و ابزار و... است). مثلاً شهرستانهای تربت حیدریه از نظر جمعیت روستایی استان در رتبه پنجم قرار دارد؛ ولیکن از نظر باسوادی در رتبه ۱۸ می‌باشد. شهرستان طبرس که از نظر جمعیت روستایی استان در رتبه ۲۲ قرار دارد به لحاظ باسوادی در رتبه اول قرار گرفته است. بنابراین، شرایط و تخصیص امکانات آموزشی و تحصیلی در دو شهرستان تربت حیدریه و طبرس با میزان جمعیت روستایی مطابقت ندارد و این می‌تواند به دلایل مختلفی از جمله شاخص پراکندگی جمعیت روستایی در سطح شهرستان باشد.

در شهرستانهایی مانند تربت جام، سرخس و نهبندان، اختلاف بین دو ستون، صفر است و این نشان‌دهنده تعادل بین جمعیت روستایی و

در بین شهرستانهای استان نسبت باسوادی در میان مردان، بیشتر از زنان است و کمترین اختلاف بین آنها مربوط به شهرستان مشهد (۴/۹۵ درصد) بوده و بیشترین آن مربوط به شهرستان خواف (۱۷/۳۵ درصد) می‌باشد.

نسبت جمعیت روستایی شهرستانهای استان به کل جمعیت روستایی استان خراسان در جدول شماره (۳) درج شده است. همان

استان خراسان دارای ۲۲۱۵۹۶۶ نفر جمعیت روستایی بالای ۶ ساله است (سرشماری سال ۱۳۷۵) که این تعداد (۸۴/۵۱) درصد کل جمعیت روستایی است؛ یعنی ۱۵/۴۹ درصد بقیه جمعیت روستاها را افراد زیر ۶ سال تشکیل می‌دهند و به سن تعلیم نرسیده‌اند.

بنابراین، رشد باسوادی روستایی زنان از طریق نهضت سوادآموزی بسیار بیشتر از مردان بوده و نشان‌دهنده اهمیت تحصیل برای مردان در گذشته در سنین ابتدایی بوده است و زنان امروز و دختران دیروز کمتر فرصت استفاده از آموزشهای تحصیلی دوران ابتدایی را داشته‌اند. با وجود تلاشهای نهضت سوادآموزی، متأسفانه هنوز درصد باسوادی زنان نسبت به مردان کمتر است.

در شهرستانهایی مانند تربت جام، سرخس و نهبندان، اختلاف بین دو ستون، صفر است و این نشان‌دهنده تعادل بین جمعیت روستایی و

جدول شماره ۱: میزان و درصد باسوادی روستایی در استان خراسان

ردیف	شهرستان	جمعیت کل	جمعیت روستایی شش ساله به بالا	جمعیت روستایی باسواد	درصد باسوادی روستایی	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	جمعیت باسواد	درصد باسوادی شهرستان	
۱	استرآباد	۷۷۲۷۲	۶۵۱۵۴	۴۴۷۴۲	۶۸/۶۷	۳۱۲۵۶	۳۲۶۹۲	۵۲/۹۵	۷۵/۵۶	۳۲۷۹۸	۲۱۰۴۹	۴۷/۵	۲۳۷۹۸	۲۱۰۴۹	۴۷/۵	۲۳۷۹۸	۲۱۰۴۹	۴۷/۵	۲۳۷۹۸	۲۱۰۴۹
۲	بجنورد	۳۴۲۲۷۱	۱۹۹۵۵۲	۱۳۷۵۳۳	۶۸/۹۲	۹۸۸۴۵	۷۴۹۰۱	۵۴/۴۶	۷۵/۸۸	۱۰۰۷۰۷	۶۲۶۳۲	۴۵/۵۴	۱۰۰۷۰۷	۶۲۶۳۲	۴۵/۵۴	۱۰۰۷۰۷	۶۲۶۳۲	۴۵/۵۴	۱۰۰۷۰۷	۶۲۶۳۲
۳	بردسکن	۴۶۷۰۰	۴۰۰۳۹	۲۸۲۶۲	۷۰/۳۴	۱۹۱۵۷	۱۴۴۲۵	۵۱/۰۷	۷۵/۳۵	۲۱۸۲	۱۳۸۲۹	۴۸/۹۳	۲۱۸۲	۱۳۸۲۹	۴۸/۹۳	۲۱۸۲	۱۳۸۲۹	۴۸/۹۳	۲۱۸۲	۱۳۸۲۹
۴	بیرجند	۱۴۴۸۵۸	۱۲۳۴۵۵	۸۰۸۹۶	۶۵/۵۳	۶۱۰۸۸	۴۴۲۷۸	۵۴/۶۷	۷۲/۴۰	۶۲۳۶۷	۳۶۶۶۷	۴۵/۳۳	۶۲۳۶۷	۳۶۶۶۷	۴۵/۳۳	۶۲۳۶۷	۳۶۶۶۷	۴۵/۳۳	۶۲۳۶۷	۳۶۶۶۷
۵	تایباد	۸۲۰۰۰	۶۶۵۷۲	۴۷۴۷۱	۷۱/۳۱	۳۲۸۳۴	۲۵۴۰۰	۵۲/۵۱	۷۷/۳۶	۳۲۷۲۹	۲۲۰۷۱	۴۶/۴۹	۳۲۷۲۹	۲۲۰۷۱	۴۶/۴۹	۳۲۷۲۹	۲۲۰۷۱	۴۶/۴۹	۳۲۷۲۹	۲۲۰۷۱
۶	تربت جام	۱۳۵۹۷۹	۱۱۰۴۳۵	۸۰۱۴۱	۷۲/۵۷	۵۲۸۸۹	۴۱۸۹۸	۵۲/۳۸	۷۷/۷۵	۵۶۵۴۶	۳۸۴۴۱	۴۷/۷۲	۵۶۵۴۶	۳۸۴۴۱	۴۷/۷۲	۵۶۵۴۶	۳۸۴۴۱	۴۷/۷۲	۵۶۵۴۶	۳۸۴۴۱
۷	تربت	۳۱۹۵۲۶	۱۸۷۷۸۸	۱۲۸۶۸۷	۶۸/۵۲	۹۲۶۱۵	۶۹۷۹۰	۵۴/۲۲	۷۵/۳۵	۹۵۱۷۲	۵۸۸۹۷	۴۵/۷۷	۹۵۱۷۲	۵۸۸۹۷	۴۵/۷۷	۹۵۱۷۲	۵۸۸۹۷	۴۵/۷۷	۹۵۱۷۲	۵۸۸۹۷
۸	حیدریه	۷۴۶۸۴	۶۴۴۱۵	۴۶۹۳۷	۷۲/۸۷	۳۱۸۲۳	۲۴۴۰۹	۵۲	۷۶/۷۰	۳۲۵۹۱	۲۲۵۱۸	۲۸۰۰	۳۲۵۹۱	۲۲۵۱۸	۲۸۰۰	۳۲۵۹۱	۲۲۵۱۸	۲۸۰۰	۳۲۵۹۱	۲۲۵۱۸
۹	چابهار	۶۷۲۴۴	۵۲۴۱۱	۳۶۴۵۵	۶۷	۲۶۴۹۷	۲۰۲۲۷	۵۵/۵۴	۷۶/۴۱	۲۷۹۱۴	۱۶۲۰۸	۴۴/۴۶	۲۷۹۱۴	۱۶۲۰۸	۴۴/۴۶	۲۷۹۱۴	۱۶۲۰۸	۴۴/۴۶	۲۷۹۱۴	۱۶۲۰۸
۱۰	درگز	۲۹۵۶۸	۲۴۱۶۱	۲۲۸۲۲	۷۱/۸۴	۱۶۱۱۹	۱۲۳۵۶	۵۱/۸۷	۷۶/۶۵	۱۷۰۴۲	۱۱۴۶۶	۴۸/۱۳	۱۷۰۴۲	۱۱۴۶۶	۴۸/۱۳	۱۷۰۴۲	۱۱۴۶۶	۴۸/۱۳	۱۷۰۴۲	۱۱۴۶۶
۱۱	سبزوار	۲۲۳۰۰۲	۲۰۰۱۶۳	۱۳۷۴۴۴	۶۸/۶۶	۹۵۲۹۱	۷۱۳۷۷	۵۱/۹۴	۷۴/۹۰	۱۰۴۸۷۲	۶۶۰۵۷	۴۸/۱۶	۱۰۴۸۷۲	۶۶۰۵۷	۴۸/۱۶	۱۰۴۸۷۲	۶۶۰۵۷	۴۸/۱۶	۱۰۴۸۷۲	۶۶۰۵۷
۱۲	سرخس	۴۵۵۷	۳۶۶۵۹	۲۵۸۶۶	۶۸/۴۰	۱۷۹۹۳	۱۳۵۱۲	۵۲/۸۸	۷۵/۱۰	۱۸۶۶۶	۱۱۵۶۴	۴۹/۱۲	۱۸۶۶۶	۱۱۵۶۴	۴۹/۱۲	۱۸۶۶۶	۱۱۵۶۴	۴۹/۱۲	۱۸۶۶۶	۱۱۵۶۴
۱۳	شیروان	۷۰۳۴۶	۶۰۹۳۹	۴۳۳۳۳	۷۱/۱۱	۲۹۵۱۱	۲۲۳۳۴	۵۱/۵۴	۷۵/۶۸	۳۱۴۲۸	۲۰۹۹۹	۴۸/۴۶	۳۱۴۲۸	۲۰۹۹۹	۴۸/۴۶	۳۱۴۲۸	۲۰۹۹۹	۴۸/۴۶	۳۱۴۲۸	۲۰۹۹۹
۱۴	فردوس	۳۸۷۰۰	۳۲۸۷۲	۲۴۲۵۷	۷۱/۶۱	۱۵۹۱۶	۱۲۰۰۶	۴۹/۴۹	۷۵/۴۲	۱۷۹۵۷	۱۲۲۶۰	۵۰/۵۴	۱۷۹۵۷	۱۲۲۶۰	۵۰/۵۴	۱۷۹۵۷	۱۲۲۶۰	۵۰/۵۴	۱۷۹۵۷	۱۲۲۶۰
۱۵	فریمان	۵۰۵۸۹	۴۲۴۶۱	۳۲۲۰۱	۷۵/۸۴	۲۱۱۸۵	۱۶۷۲۲	۵۱/۹۲	۷۸/۹۲	۲۱۲۷۶	۱۵۴۷۹	۴۸/۰۷	۲۱۲۷۶	۱۵۴۷۹	۴۸/۰۷	۲۱۲۷۶	۱۵۴۷۹	۴۸/۰۷	۲۱۲۷۶	۱۵۴۷۹
۱۶	قاین	۹۷۱۸۳	۸۱۷۰۸	۵۲۲۲۵	۶۵/۱۴	۳۸۹۰۷	۲۷۹۸۷	۵۲/۵۸	۷۱/۹۳	۴۲۸۰۱	۲۵۳۲۷	۴۷/۴۲	۴۲۸۰۱	۲۵۳۲۷	۴۷/۴۲	۴۲۸۰۱	۲۵۳۲۷	۴۷/۴۲	۴۲۸۰۱	۲۵۳۲۷
۱۷	قوچان	۱۴۰۳۳۷	۱۱۹۸۹۸	۸۲۶۰۸	۶۸/۹۰	۵۹۱۷۰	۴۴۴۲۶	۵۴/۰۲	۷۵/۴۲	۶۰۷۲۸	۳۷۹۸۲	۴۵/۹۸	۶۰۷۲۸	۳۷۹۸۲	۴۵/۹۸	۶۰۷۲۸	۳۷۹۸۲	۴۵/۹۸	۶۰۷۲۸	۳۷۹۸۲
۱۸	کاشمر	۱۰۹۶۱۴	۹۴۹۵۶	۶۹۱۹۳	۷۲/۸۷	۴۶۱۷۲	۳۵۶۶۱	۵۱/۵۴	۷۷/۳۴	۴۸۷۸۴	۳۲۵۲۲	۴۸/۴۶	۴۸۷۸۴	۳۲۵۲۲	۴۸/۴۶	۴۸۷۸۴	۳۲۵۲۲	۴۸/۴۶	۴۸۷۸۴	۳۲۵۲۲
۱۹	گناباد	۵۴۳۳۵	۴۸۸۷۴	۳۵۸۲۲	۷۴/۵۲	۲۲۹۸۵	۱۷۷۹۲	۴۹/۶۷	۷۷/۴۱	۲۵۰۸۹	۱۸۰۳۰	۵۰/۳۲	۲۵۰۸۹	۱۸۰۳۰	۵۰/۳۲	۲۵۰۸۹	۱۸۰۳۰	۵۰/۳۲	۲۵۰۸۹	۱۸۰۳۰
۲۰	طیلس	۳۳۹۱۰	۲۹۲۶۳	۲۲۷۸۲	۷۷/۸۶	۱۴۶۶۴	۱۲۱۲۹	۵۲/۳۴	۸۲/۷۱	۱۴۵۹۹	۱۰۶۵۴	۴۹/۴۶	۱۴۵۹۹	۱۰۶۵۴	۴۹/۴۶	۱۴۵۹۹	۱۰۶۵۴	۴۹/۴۶	۱۴۵۹۹	۱۰۶۵۴
۲۱	مشهد	۳۳۹۷۲۸	۲۸۶۶۲۷	۲۲۰۶۶۶	۷۶/۹۸	۱۴۲۶۰۷	۱۱۳۲۱۹	۵۱/۳۶	۷۹/۴۶	۱۴۴۰۲۰	۱۰۷۲۱۷	۴۸/۴۴	۱۴۴۰۲۰	۱۰۷۲۱۷	۴۸/۴۴	۱۴۴۰۲۰	۱۰۷۲۱۷	۴۸/۴۴	۱۴۴۰۲۰	۱۰۷۲۱۷
۲۲	نهبندان	۳۳۰۳۷	۲۷۲۷۴	۱۶۵۳۰	۶۰/۶۱	۱۳۴۳۲	۹۰۵۱	۵۴/۷۵	۶۷/۳۸	۱۳۸۴۲	۷۴۷۹	۴۵/۲۵	۱۳۸۴۲	۷۴۷۹	۴۵/۲۵	۱۳۸۴۲	۷۴۷۹	۴۵/۲۵	۱۳۸۴۲	۷۴۷۹
۲۳	نیشابور	۲۴۳۲۰۶	۲۰۸۸۸۸	۱۵۲۷۷۲	۷۳/۱۴	۱۰۲۴۷۵	۸۱۲۹۵	۵۲/۳۱	۷۹/۳۳	۱۰۶۴۱۳	۷۱۴۷۷	۴۶/۷۹	۱۰۶۴۱۳	۷۱۴۷۷	۴۶/۷۹	۱۰۶۴۱۳	۷۱۴۷۷	۴۶/۷۹	۱۰۶۴۱۳	۷۱۴۷۷
۲۴	استان	۲۶۲۱۱۳۴	۲۲۱۵۹۶۶	۱۵۷۰۸۲۹	۷۰/۸۹	۱۰۸۴۵۳۱	۸۳۹۱۶۹	۵۲/۷۹	۷۶/۴۵	۱۱۳۴۳۵	۷۴۱۶۵۶	۴۷/۳۱	۱۱۳۴۳۵	۷۴۱۶۵۶	۴۷/۳۱	۱۱۳۴۳۵	۷۴۱۶۵۶	۴۷/۳۱	۱۱۳۴۳۵	۷۴۱۶۵۶

تشکیل می‌دهند که با مقایسه بین جمعیت در حال تحصیل و فارغ از تحصیل، این نتیجه حاصل می‌شود که زنان در گروه فارغ از تحصیل در مقطع ابتدایی از تعداد زنان در گروه در حال تحصیل بیشتر است که این مسئله ناشی از بازده سنی زنان در گروه فارغ از تحصیل می‌باشد. به عبارت دیگر، تعداد زنان در این گروه در سنین مختلف هستند ولی در گروه در حال تحصیل در سنین محدود (۱۲-۶) قرار دارند.

از کل جمعیت فراگیران نهضت سوادآموزی، مردان ۹۶ درصد و زنان ۹۰/۴ درصد را تشکیل داده‌اند، به عبارت دیگر، استقبال زنان از کلاسهای نهضت، بسیار بیشتر از مردان روستایی است و این نشان‌دهنده بی‌سوادی زیاد در زنان روستایی می‌باشد. این نسبت در مقطع ابتدایی برای مردان ۵۳/۷ درصد و زنان ۴۶/۳ درصد است و بیانگر رشد حضور دختران روستایی در مقطع ابتدایی نسبت به گذشته است. توزیع باسوادی شهرستانهای استان در پنج مقطع مختلف نشان‌دهنده اختلافات بین آنهاست به طوری بیشترین جمعیت فراگیر شهرستان تربت جام در مقطع ابتدایی است و معادل ۷۹/۱۳ درصد می‌باشد و از این حیث در رتبه اول قرار دارد و شهرستان گناباد در میان شهرستانهای استان، کمترین جمعیت محصل را در مقطع ابتدایی دارد؛ ولیکن بیشترین جمعیت محصل این شهرستان در این مقطع بوده و ۵۵/۸۴ درصد دانش‌آموزان روستایی شهرستان را تشکیل می‌دهند.

از نظر نسبت جنسی، اختلاف بین آنها در همه شهرستانها اندک می‌باشد ولی در شهرستان بجنورد، بیشترین اختلاف دیده می‌شود که در حدود ۹ درصد به نفع پسران است. در شهرستان سبزوار، کمترین اختلاف وجود داشته و معادل ۰/۰۸ درصد به نفع پسران است. در شهرستانهای تربت جام، تایباد و فردوس نسبت جنسی دانش‌آموزان این مقطع به نفع دختران بیشتر است که متوسط اختلاف آنها ۲/۷۲ درصد است.

باسوادان مقطع راهنمایی ۱۹/۱ درصد از کل باسوادان روستایی استان را تشکیل می‌دهند که ۴۹/۵ درصد در این مقطع به تحصیل خود خاتمه داده‌اند و ۵۰/۵ درصد در حال تحصیل در این مقطع هستند که بیان‌کننده ارتقای تداوم تحصیل روستاییان استان است. ۶۴/۱ درصد از باسوادان مقطع راهنمایی را مردان و ۳۵/۹ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. در گروه فارغ‌التحصیلان، مردان ۶۶/۹ درصد و زنان ۳۳/۱ درصد از باسوادان مقطع راهنمایی را شامل می‌شوند. مقایسه در گروه (در حال تحصیل) بیانگر وجود ۶/۳ درصد مردان و ۳۸/۷ درصد زنان است. بنابراین، تحصیل در مقطع راهنمایی برای زنان نسبت به گذشته از رشد برخوردار بوده و اهمیت ارتقای تحصیل در نزد خانواده‌های روستایی برای دختران بیشتر نمودار شده است. مقایسه بین گروههای ترک تحصیل کرده و مشغول به تحصیل مقاطع ابتدایی و راهنمایی نشان‌دهنده آن است که ترک تحصیل در مقطع راهنمایی، کمتر از ابتدایی می‌باشد به عبارت دیگر کسانی که به این مقطع تحصیلی وارد می‌شوند برای ادامه تحصیل توفیق بیشتری می‌یابند.

از جمعیت در حال تحصیل ۲۲/۲۳ درصد در مقطع راهنمایی به تحصیل مشغول هستند. شهرستان گناباد، بیشترین نسبت دانش‌آموزان را در مقطع راهنمایی در بین شهرستانهای استان نسبت به کل دانش‌آموزان خود دارد که ۲۶/۸۰ درصد گروه در حال تحصیل

تعداد باسوادان روستایی دارای مدرک تحصیلی پنجم ابتدایی و کمتر و فراگیران نهضت سوادآموزی در مقایسه با کل باسوادان روستایی استان ۷۲/۴۹ درصد است؛ یعنی بیش از ۷۰ درصد از باسوادان روستایی و تحصیلات کمتر از پنجم ابتدایی را دارند که حدود ۴۱ درصد از آنها در سنین ابتدایی و مشغول به تحصیل هستند و ۵۹ درصد از آنها، ترک تحصیل کرده‌اند.

دانش‌آموزان مقطع ابتدایی و فراگیران نهضت سوادآموزی مجموعاً ۴۶۳۶۸۲ نفر هستند که ۶۸/۰۵ درصد باسوادان در حال تحصیل روستایی می‌باشند.

براساس بررسیهای انجام گرفته، ۹۴/۶ درصد از آنها در دبستان و تنها ۵/۴ درصد در نهضت سوادآموزی به تحصیل اشتغال دارند. ۵۷/۴ درصد از دانش‌آموزان این مقطع را مردان و ۴۸/۶ درصد بقیه را زنان

جدول شماره ۲: رتبه بندی شهرستانهای استان از نظر نسبت باسوادی

ردیف	شهرستان	نسبت باسوادی روستایی شهرستان
۱	طیس	۷۷/۸۶
۲	مشهد	۷۶/۹۸
۳	فریمان	۷۵/۸۴
۴	گناباد	۷۴/۵۲
۵	نیشابور	۷۳/۱۴
۶	کاشمر	۷۲/۸۷
۷	چناران	۷۲/۸۷
۸	تربت جام	۷۲/۵۷
۹	درگز	۷۱/۸۴
۱۰	فردوس	۷۱/۶۱
۱۱	تایباد	۷۱/۳۱
۱۲	شیروان	۷۱/۱۱
۱۳	بردسکن	۷۰/۲۴
۱۴	بجنورد	۹۲/۶۸
۱۵	قوچان	۶۸/۹۰
۱۶	اسفراین	۶۸/۶۷
۱۷	سبزوار	۶۸/۶۶
۱۸	تربت حیدریه	۶۸/۵۳
۱۹	سرخس	۶۸/۴۰
۲۰	خواف	۶۷/۰۰
۲۱	بیرجند	۶۵/۵۳
۲۲	قاین	۶۵/۱۴
۲۳	نهبندان	۶۰/۶۱
۲۴	استان	۷۰/۸۹

* مأخذ: سرشماری سال ۱۳۷۵

جدول شماره ۳: رتبه بندی شهرستانهای استان از نظر نسبت جمعیت روستایی به کل جمعیت روستایی استان

ردیف	شهرستان	جمعیت کل شهرستان	نسبت جمعیت روستایی شهرستان به استان
۱	مشهد	۳۳۹۷۲۸	۱۲/۹۶
۲	نیشابور	۲۴۴۲۰۶	۹/۲۸
۳	بجنورد	۲۴۲۲۷۱	۹/۲۴
۴	سبزوار	۲۳۳۰۰۲	۸/۸۹
۵	تربت حیدریه	۲۱۹۵۲۴	۸/۳۸
۶	بیرجند	۱۴۴۸۵۸	۵/۵۳
۷	قوچان	۱۴۰۳۳۷	۵/۳۵
۸	تربت جام	۱۳۵۹۷۹	۵/۱۹
۹	کاشمر	۱۰۹۶۱۴	۴/۱۸
۱۰	قاین	۹۷۱۸۳	۳/۷۱
۱۱	تایباد	۸۲۰۰۰	۳/۱۳
۱۲	اسفراین	۷۷۲۷۲	۲/۹۵
۱۳	چناران	۷۴۶۸۴	۲/۸۵
۱۴	شیروان	۷۲۳۴۶	۲/۷۶
۱۵	خواف	۶۷۲۴۴	۲/۵۷
۱۶	گناباد	۵۴۳۳۵	۲/۰۷
۱۷	فریمان	۵۰۵۸۹	۱/۹۳
۱۸	بردسکن	۴۶۷۰۰	۱/۷۸
۱۹	سرخس	۴۵۰۵۷	۱/۷۲
۲۰	درگز	۳۹۵۶۸	۱/۵۱
۲۱	فردوس	۳۸۷۰۰	۱/۴۸
۲۲	طبس	۳۳۹۱۰	۱/۲۹
۲۳	نهبندان	۳۳۰۲۷	۱/۲۶
۲۴	استان	۲۶۲۱۱۳۴	۱۰۰

* مآخذ: سرشماری سال ۱۳۷۵

باسوادان آنها دارای تحصیلات دوره راهنمایی بوده‌اند. بیشترین اختلاف بین زن و مرد از این دسته به شهرستان تربیت حیدریه مربوط است که ۴۵/۸۴ درصد اختلاف آن بوده و کمترین آن در شهرستان قاین است و اختلاف آنها ۱۹/۲۸ درصد است.

باسوادان مقطع متوسطه ۷/۱ درصد از کل باسوادان روستایی را تشکیل می‌دهند که ۶۳/۲ درصد مردان و ۳۶/۸ درصد از زنان هستند. ۴۷/۴ از باسوادان این مقطع ترک تحصیل کرده و ۵۲/۶ درصد در حال تحصیل می‌باشند. در گروه فارغ از تحصیل، نسبت مردان ۶۹/۱ درصد و زنان ۳۰/۹ درصد است اما در گروه در حال تحصیل، نسبت مردان ۵۷/۷ درصد است و زنان ۴۲/۳ درصد را تشکیل می‌دهند. اهمیت این مقایسه نشان‌دهنده ارتقای تحصیلی در نزد دختران است و نزدیک شدن دو گروه مردان و زنان را بیان می‌کند. از دیدگاهی دیگر، این مقایسه نشان‌دهنده حرکت و قدمهای مثبت در ایجاد تساوی حقوق زن و مرد در

روستایی این شهرستان در این مقطع به تحصیل مشغول بوده‌اند. (سال ۱۳۷۵) و تایباد دارای کمترین نسبت با ۱۵/۳۳ درصد در بین شهرستانهای استان است. نسبت جنسی در این مقطع در همه موارد به نفع پسران است. بیشترین اختلاف در شهرستان بیرجند با ۴۰/۷۸ درصد است و کمترین در شهرستان گناباد که ۹/۵۴ درصد است و متوسط اختلاف بین آنها ۲۲/۶۴ درصد می‌باشد.

در گروه فارغ از تحصیل باسوادان ترک تحصیل کرده روستایی که دارای تحصیلات دوره راهنمایی هستند، ۱۶/۷۲ درصد باسوادان تحصیل کرده را تشکیل می‌دهند که ۶۶/۸۹ درصد مردان و ۳۳/۱ درصد زنان هستند. شهرستان قوچان در این دسته از بیشترین درصد باسوادان برخوردار بوده و ۲۱/۱۰ درصد باسوادان روستایی آن ترک تحصیل کرده و دارای تحصیلات دوره راهنمایی هستند. شهرستان بیرجند دارای کمترین درصد باسوادی در این دسته بوده که در حدود ۱۳/۱ درصد از

و تعداد دختران بیشتر می‌باشند. این شهرستانها شامل گناباد و شیروان است به عبارت دیگر، تعداد دختران دبیرستانی از پسران دبیرستانی بیشتر است که در مقاطع دیگر چنین وضعیتی وجود نداشت. باسوادان مقطع متوسطه (ترک تحصیل کرده) ۴۷/۳۷ درصد از باسوادان دارای تحصیلات متوسطه را تشکیل می‌دهند که در میان افراد ترک تحصیل کرده کل استان ۵/۹۵ درصد آنها دارای تحصیلات متوسطه هستند. این درصدها نشان‌دهنده آن است که ۵۲/۶۳ درصد از باسوادان متوسطه مشغول به تحصیل می‌باشند. در این گروه (باسوادان ترک تحصیل کرده در مقطع متوسطه) شهرستان گناباد با ۱۰/۴۱ درصد دارای رتبه اول و شهرستان فریمان با ۳/۷۴ درصد دارای کمترین نسبت است. اختلاف بین مردان و زنان در این گروه زیاد است به طوری که بیشترین آن در شهرستان طبس ۶۸/۸۸ درصد بوده و کمترین نسبت در شهرستان کاشمر با ۱۶/۵۴ درصد می‌باشد. مقایسه این گروه (ترک تحصیل کرده‌ها در مقطع دبیرستان) با گروه دیگر (دانش آموزان مقطع

سطح روستایی استان از لحاظ آموزشی است و همچنان در حال رشد می‌باشد.

۸۶۳ درصد از جمعیت دانش آموز روستایی استان در مقطع متوسطه به تحصیل مشغول هستند که ۵۷/۷۳ درصد مردان و ۲۲/۲۷ درصد از زنان بوده و اختلاف کم این دسته در نسبت جنسی، بیانگر موفقیت دختران در ادامه تحصیل است. ورود دختران به مقطع متوسطه به نسبت پسران بیشتر است گرچه تعداد مطلق آنان از پسران کمتر بوده و اختلاف ۱۵/۴۶ درصدی آن که به نفع پسران است، بیانگر همین مطلب است.

در میان شهرستانهای استان خراسان، دانش آموزان شهرستان گناباد با ۱۴/۴۱ درصد در این مقطع مشغول به تحصیل هستند که در میان شهرستانهای استان از بالاترین نسبت برخوردار است و شهرستان سرخس با ۴/۴۴ درصد دارای کمترین نسبت می‌باشد. کمترین اختلاف بین زن و مرد در شهرستان سرخس است که ۰/۴۱ درصد به نفع پسران تفاوت داشته و بیشترین اختلاف در شهرستان نهبندان است که ۵۲/۰۸ درصد به نفع پسران بوده است.

در بعضی از شهرستانها، نسبت دانش آموزان دختر از پسر بیشتر بوده

جدول شماره ۴: رتبه بندی جمعیت با سواد روستایی

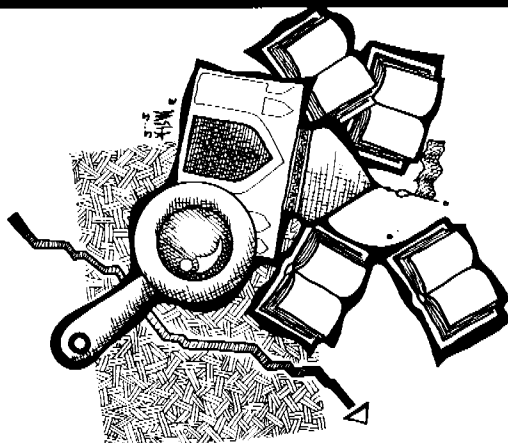
شهرستانهای استان

ردیف	شهرستان	جمعیت روستایی باسواد
۱	مشهد	۲۲۰۶۴۶
۲	نیشابور	۱۵۲۷۷۲
۳	بجنورد	۱۳۷۵۳۳
۴	سبزوار	۱۳۷۴۳۴
۵	تربت حیدریه	۱۲۸۶۸۷
۶	قوچان	۸۲۶۰۸
۷	بیرجند	۸۰۱۹۶
۸	تربت جام	۸۰۱۴۱
۹	کاشمر	۶۹۱۹۳
۱۰	قاین	۵۳۳۲۵
۱۱	تایباد	۴۷۴۷۱
۱۲	چناران	۴۶۹۳۷
۱۳	اسفراین	۴۴۷۴۲
۱۴	شیروان	۴۳۳۳۳
۱۵	خواف	۳۶۴۵۵
۱۶	گناباد	۳۵۸۲۳
۱۷	فریمان	۳۳۲۰۱
۱۸	بردسکن	۲۸۲۶۳
۱۹	سرخس	۲۵۰۷۶
۲۰	فردوس	۲۴۲۵۷
۲۱	درگز	۲۳۸۲۳
۲۲	طبس	۲۲۷۸۳
۲۳	نهبندان	۱۶۵۳۰
۲۴	استان	۱۵۷۰۸۲۹

* مأخذ: سرشماری سال ۱۳۷۵

**شهرستان گناباد در مقایسه با
شهرستانهای دیگر، دارای بالاترین نسبت
فراگیران دانشگاهی است. در شهرستان
گناباد ۲/۸۷ درصد از فراگیران روستایی به**

**شهرستان سرخس با ۰/۱۷ درصد آخرین
رتبه را دارا می‌باشد. اختلاف بین زن و
مرد در کمترین وضعیت در
شهرستان سرخس است و معادل ۲۲/۲۲
درصد می‌باشد و بیشترین اختلاف در
شهرستان بیرجند است و ۷۴/۴
درصد برآورده شده است.**

متوسطه) نشاندهنده از کاهش فاصله و اهمیت تحصیل پسران و دختران در نزد خانواده‌های روستایی است که به نفع دختران در حال اصلاح شدن است.

در مقطع تحصیلات دانشگاهی، نسبت باسوادان روستایی ۱/۱ درصد بوده که ۶۶/۰۶ درصد آنها ترک تحصیل کرده و ۳۳/۹۴ درصد در حال تحصیل می‌باشند. شهرستان گناباد به نسبت دیگر شهرستانهای استان، بیشترین باسواد را در این مقطع دارد که ۲/۵۱ درصد از باسوادان این شهرستان در این مقطع قرار دارند.

در گروه ترک تحصیل کرده‌ها ۱/۲۹ از این گروه در مقطع تحصیلات دانشگاهی به تحصیل مشغول بوده‌اند که ۸۱/۰۵ درصد مردان و ۱۹/۹۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

از نظر تعداد، شهرستان بجنورد دارای بالاترین میزان افراد در حال تحصیل در مقطع تحصیلات دانشگاهی است؛ ولی از نظر نسبت افراد دانشگاهی در هر شهرستان، نهبندان بالاترین نسبت این افراد در مقایسه با سایر شهرستانها دارد؛ هرچند که از لحاظ مطلق عددی در مرتبه هفدهم جای دارد. شهرستانهای قوچان و چناران در میان شهرستانهای استان از کمترین نسبت افراد فراگیر در مقطع تحصیلات دانشگاهی برخوردار هستند. کمترین اختلاف در بین زنان و مردان این گروه در شهرستان چناران است که برابر ۴۶/۸۱ درصد بوده و بیشترین اختلاف آنها در شهرستان طبس است و برابر ۷۷/۳ درصد می‌باشد.

در گروه در حال تحصیل فراگیران مقطع دانشگاهی، ۰/۸۶ درصد محصلان روستایی استان خراسان راتشکیل می‌دهند که ۶۵/۷۹ درصد مردان و ۳۴/۲۱ درصد زنان می‌باشند. مقایسه این گروه با گروه تحصیل کرده نشاندهنده کاهش اختلاف بین زن و مرد می‌باشد و امکان ارتقای تحصیلی زنان را در مقایسه بامردان سهل تر نموده است. شهرستان گناباد در مقایسه با شهرستانهای دیگر، دارای بالاترین نسبت فراگیران دانشگاهی است. در شهرستان گناباد ۲/۸۷ درصد از فراگیران روستایی به تحصیل در مقطع عالی اشتغال دارند. شهرستان سرخس با ۰/۱۷ درصد آخرین رتبه را دارا می‌باشد. اختلاف بین زن و مرد در کمترین وضعیت در شهرستان سرخس است و معادل ۲۲/۲۲ درصد می‌باشد و بیشترین اختلاف در شهرستان بیرجند است و ۷۲/۴ درصد برآورده شده است. متوسط استانی اختلاف بین زن و مرد در این گروه، ۳/۵۸ درصد می‌باشد.

گروه دیگری از باسوادان روستایی دارای تحصیلات حوزه‌ای بوده که جداگانه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. چرا که تفکیک در مآخذ برای این گروه وجود نداشت تا با معادل سازی در چهار مقطع ذکر شده وضعیت آن رتبه بندی و درجه گذاری گردد.

این گروه معادل ۰/۱۸ درصد از کل باسوادان روستایی را به وجود آورده‌اند. (جدول شماره ۵) که ۵۳/۱۴ درصد در حال حاضر مشغول به تحصیل بوده و ۴۶/۸۶ درصد ترک تحصیل کرده‌اند. ۹۵/۱۷ درصد از این گروه را مردان و ۴/۸۳ درصد زنان می‌باشند.

بیشترین باسوادان این گروه در شهرستان تایباد هستند و کمترین آنها در شهرستان طبس قرار دارند.

در گروه باسوادان که اکنون ترک تحصیل کرده‌اند ۰/۱۵ درصد آنها را باسوادانی تشکیل می‌دهند که در حوزه تحصیل نموده‌اند. از این میان،

۹۵/۷۷ درصد مرد و ۴/۲۳ درصد زن می‌باشند. شهرستان فریمان، بیشترین نسبت زن را با ۱۶/۶۷ درصد داشته و شهرهای اسفراین، بجنورد، برداسکن، بیرجند، سرخس، فردوس، قوچان و طبس ۱۰۰ درصد مرد هستند. بیشترین باسوادان این گروه از نظر عددی در شهرستان تربت جام و کمترین آن در شهرستان طبس می‌باشد.

در گروه باسوادان در حال تحصیل در حوزه‌های علمیه ۰/۲۲ درصد از افراد در حال تحصیل استان در این مقطع حضور دارند که ۹۴/۶۴ درصد مردان و ۵/۳۶ درصد زنان می‌باشند. حضور بیشتر زنان نسبت به افراد ترک تحصیل کرده قابل توجه می‌باشد. بیشترین نسبت زنان فراگیر در حوزه‌های علمیه در شهرستان فردوس است که بیش از مردان بوده و ۰/۷۵ درصد است و کمترین آنها در شهرستان چناران و درگز است.

از بررسی وضعیت باسوادی روستایی استان خراسان و کیفیت آنها در گروه ترک تحصیل کرده‌ها و در حال تحصیل صورت گرفته به طور کلی، ارتقای تحصیلی قابل توجه در زنان حاصل می‌شود.

xxx

یادآوری: در مورد مطالبی که در مقاله آمده جدولهایی نیز تهیه شده که به لحاظ رعایت اختصار در متن درج نشده است؛ ولیکن در دفتر مجله جهاد موجود است و خوانندگان علاقمند می‌توانند از آنها استفاده نمایند.

منابع و مآخذ

- ۱) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان اسفراین
- ۲) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان بجنورد
- ۳) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان برداسکن
- ۴) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان بیرجند
- ۵) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان تایباد
- ۶) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان تربت جام
- ۷) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان تربت حیدریه
- ۸) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان چناران
- ۹) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان خواف
- ۱۰) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان درگز
- ۱۱) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان سبزوار
- ۱۲) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان سرخس
- ۱۳) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان شیروان
- ۱۴) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان فردوس
- ۱۵) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان فریمان
- ۱۶) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان قاین
- ۱۷) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان قوچان
- ۱۸) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان کاشمر
- ۱۹) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان گناباد
- ۲۰) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان طبس
- ۲۱) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان مشهد
- ۲۲) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان نهبندان
- ۲۳) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ - نتایج تفصیلی شهرستان نیشابور